

Пензєва Катєрина Миколαιївна,
старший викладач кафедри
криміналістики та судової експертології
навчально-наукового інституту № 1
(підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України) Харківського
національного університету внутрішніх
справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ НАСТУПНОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ НЕОБЕРЕЖНОГО ТЯЖКОГО АБО СЕРЕДНЬОЇ ТЯЖКОСТІ ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ ТА ВІДПОВІДНІ ЇМ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ

В залежності від певного етапу розслідування кримінального провадження робота слідчого відбувається в різних умовах та має відповідні конкретному періоду завдання та особливості їх виконання. Під час розробки методичних рекомендацій з розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження важливим є врахування специфіки окремого етапу досудового розслідування.

Інформація про типові слідчі ситуації, які складаються під час проведення досудового розслідування є складовою частиною більшості розроблених науково-обґрунтованих криміналістичних методик розслідування певних видів кримінальних правопорушень. До сьогодні вивчення поняття, джерел та структури слідчої ситуації присвячені роботи багатьох науковців, зокрема О.В. Антонюк, І.І. Когутича, О.В. Одерія, М.В. Салтєвського, Р.Л. Степанюка, В.Ю. Шепітька, О.О. Юхна, та ін.

У наукових джерелах розглядається декілька основних підходів для визначення сутності поняття «слідча ситуація».

Згідно з одним, слідча ситуація розуміється як сукупність обставин, умов, обстановки, чинників, що склалися на певному етапі розслідування та створюють для нього умови.

Ще один з підходів визначає слідчу ситуацію як сукупність відомостей, даних, інформації про подію кримінального

правопорушення, якими володіє слідчий на певному етапі розслідування.

Вважаємо вказані підходи такими, що не враховують особливості процесу проведення слідства та погоджуємося з поглядами М. О. Селіванова, Р.Л. Степанюка стосовно того, що значуща для побудови методики розслідування інформація, сума якої визначає типову слідчу ситуацію, складається із даних як про подію, що розслідується, так і про процес розслідування, отже поняття типової слідчої ситуації не варто обмежувати тільки даними про сукупність наявної в слідчого інформації про обставини злочину, а доцільно включати й інший інформаційний компонент – про найбільш значущі характеристики процесу розслідування [1, с. 111].

Тож, на нашу думку більш точним є підхід, який визначає слідчу ситуацію як сукупність інформації, матеріалів, доказів, зібраних на певному етапі розслідування та наряду з цим і обстановку, що склалася на конкретний момент під час розслідування.

Структура досудового розслідування, тобто його поділ на етапи, може базуватися на завданнях, які стоять перед слідством у певний період, та на ключових рішеннях, що приймає слідчий, або на їх сукупності. Насьогодні серед науковців немає єдиної думки щодо визначення кількості етапів розслідування кримінальних правопорушень та критеріїв їх поділу.

Розділяємо традиційну в криміналістичній науці думку, щодо виокремлення трьох етапів розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження: початковий, наступний та заключний етапи розслідування.

Метою даного дослідження ставимо розглянути типові слідчі ситуації, що виникають під час наступного етапу розслідування.

Погоджуючись з багатьма науковцями, вважаємо початком цього етапу – момент повідомлення особі про підозру та завершенням – момент оголошення підозрюваному, його захиснику або законному представнику про завершення досудового розслідування.

Відмітимо, що на початковому етапі розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження слідчий отримує певний обсяг доказової інформації, проводить невідкладні першочергові слідчі (розшукові) дії, і отримує докази, достатні для повідомлення

особі про підозру. Наступний етап розслідування є визначним та вимагає вирішення складних завдань. На даному етапі встановлюються нові обставини, які виявити до появи підозрюваного було неможливим, отримуються нові докази про подію кримінального правопорушення, спосіб та сліди його скоєння. Слідчому стає відома позиція особи злочинця, від якої залежатиме подальше проведення розслідування.

З метою класифікації типових слідчих ситуацій наступного етапу розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження пропонуємо взяти за основні наступні критерії:

1. обстановку розслідування;
2. повноту відомостей про осіб, що вчинили кримінальне правопорушення;
3. позицію, обрану підозрюваним (підозрюваними).

Відповідно до першого критерія можна виокремити такі типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування досліджуваного злочинного діяння:

1. Матеріальні та ідеальні сліди вчинення злочину встановлені. Матеріальними слідами можуть бути тілесні ушкодження, сліди біологічного походження, мікрооб'єкти, сліди у вигляді змін в речовій обстановці, трасологічні сліди, предмети, фото-, звуко- або відеозаписи, документи, та інші. Джерелами ідеальних слідів злочину можуть виступати потерпілі, свідки, підозрювані. В цій ситуації проводяться огляди речей і документів; експертні дослідження; допити учасників процесу; слідчі експерименти.

2. Матеріальні та ідеальні сліди вчинення злочину відсутні. В цій ситуації розслідування повинно бути направленим на пошук, встановлення, вивчення, фіксування, дослідження слідів вчинення кримінального правопорушення. Доречним буде проведення додаткового огляду місця події; відшукування джерел фото-, звуко- або відеозаписів злочину; проведення обшуку за місцем перебування підозрюваного; слідчих експериментів; пред'явлень для впізнання; криміналістичних, судово-медичних та інших експертних досліджень.

За вичерпністю інформації про особу або осіб, що нанесли тілесні ушкодження, окреслимо такі типові слідчі ситуації:

1. Усі особи, причетні до скоєння кримінального правопорушення відомі та їм повідомлено про підозру. Після допитів підозрюваних проводиться увесь спектр слідчих (розшукових) дій по цій категорії проваджень: пред'явлення для

впізнання; одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб; обшуки за місцем мешкання (роботи, перебування) підозрюваних; слідчі експерименти; додаткові огляди місця події та речей і документів; освідування, експертні дослідження.

2. Встановлено причетних до вчинення злочину осіб, але про підозру повідомлено не усім. У разі відсутності даних про місцезнаходження окремих підозрюваних перед слідчим постає задача проведення слідчих (розшукових) дій, направлених на встановлення такої інформації та затримання останніх з метою повідомлення про підозру та проведення подальшого розслідування за їх участі. Проводяться обшуки за місцем їх мешкання; допити їх родичів, знайомих; даються доручення до оперативних підрозділів щодо проведення розшукових заходів.

За критерієм обраної підозрюваним позиції виділимо такі типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування кримінального правопорушення, що розглядається:

1. Підозрюваний повністю визнає свою провину та співпрацює зі слідством. Основним напрямком розслідування у даному випадку є перевірка та закріплення одержаних показань після закінчення допиту підозрюваного: установлення всіх співучасників злочину; за необхідності проведення додаткових допитів потерпілого, свідків; проведення одночасних допитів останніх з підозрюваним; виявлення та вилучення додаткових слідів кримінального правопорушення, про які стало відомо від останнього; проведення обшуку у підозрюваного; слідчого експерименту за його участі; призначення та проведення судово-медичних, криміналістичних експертиз; огляд речових доказів; освідування підозрюваного; вивчення його особистості, проведення за необхідності судово-психіатричної, судово-наркологічної експертиз підозрюваного, інших слідчих (розшукових) дій.

2. Підозрюваний визнає факт події, під час якої потерпілому нанесені тілесні ушкодження, але при цьому заперечує окремі обставини, що підтверджують вчинення ним неправомірних дій (наприклад, причинно-наслідковий зв'язок між його діями та наслідками, які настали для потерпілого). В таких випадках ключовим є правильне визначення та оцінка суперечностей між інформацією, отриманою від підозрюваного та доказами, які встановлені під час розслідування. Для усунення протиріч між показаннями осіб треба провести комплекс слідчих (розшукових) дій, який охоплює і додаткові допити раніше допитаних потерпілого, свідків, і допити нових свідків, й

одночасні допити двох чи більше раніше допитаних осіб; проведення слідчих експериментів; обшуку у підозрюваного; його освідування; виявлення та дослідження додаткових слідів кримінального правопорушення; огляд речових доказів та проведення відповідних експертиз;

3. підозрюваний повністю заперечує свою причетність до злочинної події або відмовляється від дачі показань. У випадку, коли підозрюваний відмовляється відповідати на будь-які запитання та давати показання, слідчий відповідно до ч. 4 ст. 224 КПК України одразу після отримання такої заяви зобов'язаний зупинити допит. [2] На нашу думку доцільним буде нагадати підозрюваному, що давання ним свідчень по суті повідомленої підозри є засобом як його захисту, так і встановлення істини у кримінальному провадженні.

У разі незгоди підозрюваного з його причетністю до факту кримінального правопорушення основним напрямком розслідування є проведення комплексу слідчо-розшукових дій, направлених на викриття останнього у заподіянні тілесних ушкоджень потерпілому. В цій ситуації під час допиту злочинця варто оперувати вже зібраними доказами, визначити та викрити неправдивість його показань, переконати його давати правдиві показання. При заяві останнього про алібі необхідно деталізувати його показання про обставини перебування в іншому місці та перевірити шляхом проведення допитів осіб, на яких він посилається; провести ряд повторних допитів підозрюваного, використовуючи тактичні прийоми (наприклад, маскувати під час допитів непрямыми питаннями головні; використовувати ефект раптового пред'явлення доказів тощо). Крім того, необхідно провести процесуальні дії, направлені на виявлення співучасників, додаткових слідів та інших речових доказів, що підтверджують причетність підозрюваного до злочинної події. Значущим є пред'явлення підозрюваного для впізнання; його освідування; проведення обшуку за місцем його мешкання (роботи) з метою виявлення слідів-наслідків кримінального правопорушення; отримання зразків для експертних досліджень; огляд речей і документів; призначення та проведення необхідних експертиз.

Отже, виділення типових слідчих ситуацій наступного етапу розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження є вагомою складовою структури криміналістичної методики та підґрунтям для вдосконалення процесу досудового розслідування. Це дозволяє влучно

сформулювати завдання слідства, визначити результативні алгоритми поведінки слідчого та розробити ефективну послідовність процесуальних дій у процесі збору доказів.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р.Л. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України. Право і безпека. 2013. № 3. С. 110–115.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Полях Анатолій Михайлович,
професор кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент, заслужений юрист
України

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ

В системі організаційної діяльності слідчого важливе місце посідає планування розслідування. В криміналістичній літературі під плануванням розслідування розуміють складний розумовий процес, зміст якого полягає у визначенні напрямків та завдань розслідування, способів та засобів їх досягнення за раціональних витрат часу, сил і засобів[1, 399].

До завдань планування досудового розслідування відносять:

1) визначення ефективних шляхів розслідування кримінальних правопорушень; 2) забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності з'ясування всіх обставин кримінального правопорушення; 3) своєчасне застосування процесуальних, криміналістичних, організаційно-технічних заходів з урахуванням особливостей конкретного кримінального провадження; 4) забезпечення найбільш ефективного поєднання всіх можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів для досягнення поставлених завдань;